

ВПЛИВ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ СТУДЕНТІВ НА ФОРМУВАННЯ ЇХ ТВОРЧИХ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ УМІНЬ

В умовах компетентісно орієнтованого навчання постає проблема виокремлення різноманітних умінь і навичок, що є складовими компетентностей, та розробки способів їх формування методами окремих дисциплін. Вміння визначати головне, класифікувати, аналізувати, і т. д. все більше необхідні в добу різкого зростання обсягу оброблюваної інформації, стрімкого прогресу та постійних змін вимог до професійної діяльності. Інтелектуальні вміння різних рівнів є запорукою швидкої адаптації спеціаліста до сучасного ритму життя.

Аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить, що питання інтелектуального розвитку молоді досліджувались в усі часи. Хоча й досі не існує усталеного підходу до тлумачення терміну «інтелектуальні вміння» та переліку основних умінь. Даній тематиці присвячені дослідження Н.І. Білоконної, В.І. Лозової, Н.Ф. Паламарчук, В.О. Сухомлинського, Т.М. Шамової, І.С. Якиманської. Про питання сформованості інтелектуальних умінь учнів писали: О.Л. Башманівський, Н.М. Бібік, І.М. Лукаш, Л.І. Мацько та інші. Деякі автори серед інтелектуальних умінь на перший план виводять інформаційні, адже останні є фундаментом формування вміння вчитись, тому є актуальними на етапі середньої школи. За М.І. Махмутовим, у старшокласників важливо формувати такі інтелектуальні вміння: здатність самостійно знаходити знання, використовувати їх у навчанні та практичній діяльності.

Існують ще й інші підходи до визначення інтелектуальних умінь: 1) як таких вмінь, що дозволяють успішно виконувати розумові операції; 2) як складних комплексів, що полягають у виділенні об'єкта розгляду, побудові ланцюга суджень, уміння творчої діяльності; 3) як раціональних прийомів мисленнєвої діяльності, що забезпечують розв'язання навчальної задачі.

В.Ф. Паламарчук [2, 9] запропонувала програму розвитку інтелектуальних умінь школярів з трьох блоків: 1) сприймання і осмислення інформації; 2) узагальнення, систематизація, оцінка; 3) творчі вміння. До останнього блоку вона відносить стратегічні методи наукового пізнання: моделювання, прогнозування, проблемні вміння. Задля формування інтелектуальних умінь високого порядку не обійтись без залучення прийомів творчої діяльності. А форми організації такої діяльності можуть бути дуже різноманітними і залежати від поставленої мети та рівня підготовки самих учнів чи студентів. Розвитку інтелектуальних умінь сприяють такі прийоми: аналіз виступу однокласника, оцінка різних способів розв'язання конкретної задачі, рецензія на прочитане чи почуте.

Особливе місце серед усіх навчальних предметів у здатності впливати на розвиток інтелектуальних умінь належить елементарній та вищій математиці. Адже тут особливо справедливим є твердження: знання є результат мислення. У математиці більш важливим є розуміння певної ідеї, методу дослідження, ніж формальне знання набору формул чи теорем. Здогад, інтуїція, міркування, доведення неможливі без високого розвитку інтелектуальних умінь. Математика вимагає специфічних форм розумової діяльності. Якщо при вивченні природничих наук від експериментальних, дослідницьких дій поступово переходять до теоретичного обґрунтування, то для здобуття математичних висновків необхідно іноді працювати з ідеалізованими об'єктами, без можливості одразу перевірити отримані результати в реальності. Це зумовлює необхідність формування абстрактного мислення.

«Навчити математики не можна нікого, навчитися – може кожен». Цю думку Л. Фінкельштейна можна розшифрувати і як пораду так зацікавити предметом, так вплинути на студентів, щоб вони працювали самостійно; організувати навчальний процес таким чином, щоб активність того, хто навчається, була рушійною силою процесу здобуття знань. Тоді на перший план вийде формування пізнавальних інтересів та активності, а не робота над змістовим наповненням курсів та організацією процесу передачі знань. Дозволимо собі тут ще процитувати слова академіка Глушкова щодо власного досвіду вивчення математики. Він стверджував: «Коли ви просто читаєте книгу, то вам здається, що усе зрозуміли. А насправді в пам'яті майже нічого не відклалося. Коли читаєш під кутом зору, як це можна застосувати до своїх задач, тоді прочитане запам'ятовується на все життя». Саме тому так важливо донести до студентів значення того, що вивчається. Саме тому розв'язування прикладних задач може мотивувати до процесу учіння, сприяти запам'яттю вивченого, формувати інтелектуальні вміння.

І якщо в шкільні роки повідомлення необхідної інформації, навчання прийомам інтелектуальної діяльності, формування навичок аналізувати, досліджувати, взагалі керування процесом учіння, має бути більш повним, то у вузі варто надавати більше самостійності студентам. Якщо хтось із них навчався у класах з поглибленим вивченням математики, відвідував заняття МАНу, то цей досвід гарно впишеться у нові умови, буде фундаментом для подальшого самовдосконалення. Але він й ще здатен здійснити

виховний вплив і на інших студентів, які, спостерігаючи реальні приклади продуктивної творчої діяльності однолітків, теж можуть включитись до цієї спільної роботи. Це посприє бажанню студентів брати участь в олімпіадах, конкурсах, роботі гуртків. І тим самим вплине на формування їх інтелектуальних умінь. Тому важливо на перших етапах роботи визначити студентів, здатних до цього.

Сприяти розвитку пізнавального інтересу та активності можуть описання: специфіки математичної творчості, прикладів діяльності ряду видатних вчених, суті багатьох знаменитих задач, розв'язаних відносно недавно, сучасних проблем математики. Рекомендуємо до використання посібник [1], у якому всі ці складові присутні, а стиль викладу дозволяє легко та в оригінальній формі донести до різних читачів смисл основних ідей. Наприклад, думки про формування рис характеру, необхідних у цій галузі діяльності, у книзі подані як десять заповідей першокурснику. У дохідливій формі автори розшифровують смисл професійної діяльності математика, вчителя математики. Матеріал посібника покликаний розширити математичний кругозір, пробудити інтерес до математики.

При наявності стійкого навчально-пізнавального мотиву у студентів відпадає необхідність у постійному стимулюванні та контролі з боку викладача, процес навчання стає ефективнішим. З часом діяльність, яка викликала інтерес, стає потребою.

А сформована пізнавальна активність здатна вплинути на бажання серйозно працювати, досліджувати, самостійно шукати джерела поповнення знань, розвиватись. Інтелектуальні вміння, що при цьому формуються, особа відносить до власних здобутків, що підвищує самооцінку і впевненість у власних силах. Ці вміння стають основою інтелектуального розвитку особи, дозволяють визначити своє покликання, працювати над його задоволенням. Пізнавальна активність виступає тут не метою, а засобом навчання, здатним покращити сам навчальний процес та його результативність.

Інтелектуальні вміння, які формуються при розв'язуванні задач прикладного характеру, дослідженні досягнень та проблем науки, внаслідок власних розв'язань нестандартних питань є найбільш адаптованими до реальної діяльності спеціаліста і орієнтовані на підвищення успішності цієї діяльності.

Література

1. Астаф'єва М.М. Математика. Вступ до спеціальності : навч. посіб. для студ. математ. спец. вищих навч. закл. / М.М. Астаф'єва, О.Б. Жильцов, І.І. Юртин. – Тернопіль : Навч. книга – Богдан, 2013. – 200 с.
2. Паламарчук В.Ф. Як виростити інтелектуала: Посіб. для вчителів і керівників шкіл / В.Ф. Паламарчук., Ін-т педагогіки АПН України. – К. : Навч. книга. – Богдан, 2000. – 151 с.
3. Формування інтелектуальних умінь студентів під час вивчення вищої математики [Електронний ресурс] / В. Г. Бевз, Г. А. Силенок // Сучасні проблеми освіти і науки – 2014 : матеріали Міжнародної наукової конференції. – Будапешт, 2014. – Режим доступу : <http://scaspee.com/6/post/2014/01/the-students-intellectual-skills-formation-during-the-higher-mathematics-studying-bevz-vg-silenok-ga.html>

Анотація. Антонюк О.П. Вплив пізнавальної активності студентів на формування їх творчих інтелектуальних умінь. В роботі аналізується поняття «інтелектуальні вміння», прийоми формування цих умінь в учнів та студентів. Обґрунтовується необхідність вивчення питань інтелектуального розвитку студентів на сучасному етапі реформи освіти. Описуються механізми впливу на якість формування навичок інтелектуальної роботи через пізнавальну активність студентів.

Ключові слова: інтелектуальні вміння, пізнавальна активність, форми навчання.

Аннотация. Антонюк О.П. Влияние познавательной активности студентов на формирование их творческих интеллектуальных умений. В работе анализируется понятие «интеллектуальные умения», приёмы формирования этих умений у учеников и студентов. Обосновывается необходимость изучения вопросов интеллектуального развития студентов на современном этапе реформирования образования. Описываются механизмы влияния на качество формирования навыков интеллектуальной работы с помощью познавательной активности студентов.

Ключевые слова: интеллектуальные умения, познавательная активность, формы обучения.

Summary. Antonyuk O. The impact of cognitive activity of students on formation of creative intellectual skills. The concept of «intellectual skills», methods of forming these skills to pupils and students are analysed in the paper. The necessity of study on the intellectual development of students at contemporaneous stage of education reform is based. Mechanisms impact on the quality of formation of intellectual work through cognitive activity of students are described.

Key words: intellectual skills, cognitive activity, forms of studying.